

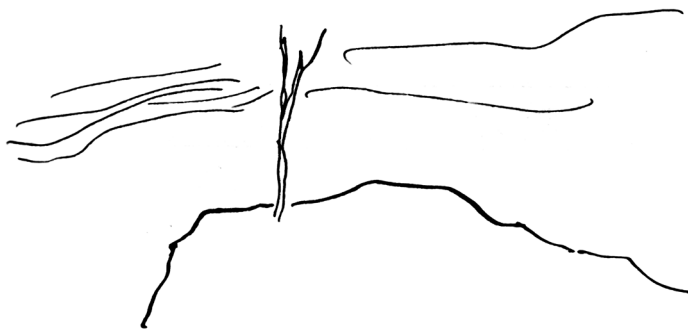
Brenner Ilonka

* 1898 febr. 3-án

+ 1903 márc. 20.

Ha ezt a föliratot láttuk volna a születésénél...!

Az ég egyik fele borús volt, jégszínű felhőkkel az erősen, majdnem fázóan kék égen. A másik félnek az alja (amint látszik a még lombtalan fák törzsei között) sárgás fehér fényes, feljebb kék és kék fénylően, mélyen lilásan; rajta úsznak, terpeszkednek a vöröséslilán árnyékolt felhők. Szél fú. A temetőben lézengő emberek, kiket a temetés csalt oda. A túlvilágban nemigen hiszek, s mégis úgy kell lenni, lelkem mélyén van valami ... mert egyszerre, mintha láttam volna kis Ilonkát és Róza nénit együtt menni a nagy felhőcsomókon, el a végtelen kékségben. Ilonka tipeg, Róza néni komolyan megy vele; örülnek egymásnak, látszik, de nem nevetnek. Nem is beszélnek. – Mit csinálunk mi itt most lenn? – kérdelem magamban, s átvillant agyamon elképzelt, s fényesnek *elképzelt* pályám, festő leszek, vagy kiváló muzsikos, kinek sokat fizetnek. Ki a művészetben megtalál mindent. Kinek a szerelem is csak időtöltés, kinek teljes boldogsága az a művészet, melyet szeret és érez, keres és megtalál. De minek mindez, s a nagy kérdőjel? előttem áll, mint valami nagy száraz szikla végén a száraz fa.

le kell ugrani! Meg van csinálva azonban jól, hogy az ember a szikla szélét nem látja.

*

Ma halt meg Oláh Feri, ki már három hét óta betegeskedett. Visszahozták a halál torkából, azután tavaszkor kiment gyalog Palicsra, lefeküdt a fűbe, elaludt, megfázott, mostanig kínlódott, s bevégezte.

1903. ápr[ilis] 18. Szombat. Ma megint, meghalt Vidics Gergely VI. o[sztályos] t[anuló]. Még nemrégiben (tán vasárnap) találkoztam vele (sárga volt), mondom neki: „De rosszul nézel ki.” – (felel) – „Nem sokáig viszem már:”

A tüdővész kipattant belőle, s végzett; sok bunyevác gyerek sorsa!

1903. ápr[ilis] 20. Hétfő. Mostanában hallottam Pécsitől, ki Gaál mostani, 25 éves zeneszerzői jubileumán itt volt, hogy Lányi Ernő kibékült Gaállal, akit ő „djülöl”, aki „nem tud semmit”, akinek szerinte „minden kompozíciója” egy nagyhangú frázis stb. Csodálkoztam ezen felette, ma azonban megértettem a dolog nyitját Decsy Jóska jóízű elbeszélése után.

Pesten történt.

Lányi Völgyivel⁵²⁰ megy karonfogva az uccán, egyszer meglát egy ősz embert, otthagyja Völgyit, odaszalad az emberéhez. Összeölelkeznek, sokszor megcsókolják és kezeiket szorongatva örvendezve beszélgetnek, majd nemsokára nagy és újabb ölelések, puszizások és kézfogások után elválnak.

Völgyi továbbmenet kérdi Lányit: „Te Ernő, ki volt ez, akivel most beszél-tél.” – (Ernő) – „Ez fiam: Magyarország egyik legnagyobb gazembere, idősebb Ábrányi Kornél.”

Jót nevettem, apuska is, mikor elmondtam neki.

1903. ápr[ilis] 21. Kedd. Bizony, bizony, ma – egy hónapja már, hogy tettük a mi kis Ilonkánkat. Még két hónappal ezelőtt fogtuk kövérkés fehér karjait, simogattuk nagy szőke haját, csókoltuk piros cseresznyeajkait, s ő visszacsókolta – „Na most elég volt, hagyjatok” – s néztük, mint sü-rög-forog egész napon körülöttünk. S mégis kiengedtük, hogy vigyék a hideg temetőbe. Hányszor megríkatta anyika őt, ha rosszalkodott evel: „Jól van, nekem rossz kislányom van, aki engem nem szeret, nem fogad szót, jó, jó, majd ki is megyek én a temetőbe, ... nem bánom, ha engem nem szeret az én kis Ilonkám, elmegyék én, el...”

Sírva csókolta ilyenkor a kis Ilonkánk a most már mosolygó mamát.

Istenem, még hogy örült karácsonykor, hogy ragyogott a szeme, hogy fic-

⁵²⁰ Csáth saját lábjegyzete: „Völgyi Péter.”

kádozott, milyen figyelmesen hallgatta azt a *Karácsonyest* című zenedarabot, amit én csináltam, s eljátszottuk: anyika és Etelke (zongorán); én és Dezső (hegedűn). Hogy tapsolt mikor vége volt. Éjen, ééjen!

– Na meg vagy elégedve, Ilonkám!? – kérdeztem.

– Meg! – mondá ő ragyogó szemekkel, s megszorította a nyakamat, sokszor és hévvel megcsókolt, azután karján a babával lányosan, gyerekesen tovább tipegett Lacikához:

– Nézd csak, édes Lacikám, ezt a játékot így köll tenni.

Mennyit beküldték a konyhából a cselédek. Ilyenkor sírva, és kicsit, de néha nagyon mérgesen bejött a konyhából:

– Anyikám, ez a disznó szemtelen Maris bekergetett!?

– Jól tette, lelkem, nem való úri kislánynak félóráig a bűdös mosogatódézsza mellett állni és a konyhába a cselédek közt lenni.

– De mikor én úgy szeretek.

*

Egyszer a Trüsze dajka leforrázta a hátát forró vízzel, mikor télen melegített vízben mosdottak. Adott is neki az apuska. Kis Ilonka is meg volt elégedve az elégtétellel.

*

A parkba sokat jártak Lacikával, meg néha, különösen anyikával, télben sétáltak. Úgy február elején, még télben Lacika, anyika és Ilonka mentek sétálni. Azután Ilonka hosszas kéréseire vett anyika virágot: téli ibolyát néki és Lacinak. Megy, örülve a virágnak. Azután észrevette, hogy az ő csokorjában van több fonnyadt szál; mondja az anyjának: „Anyika, anyi’, a Lacié szebb!” De nem kéri, hogy cseréljen, majd nézi megint fájó szívvel a Laciét, s kissé keservesebben mondja: „De igazán, a Lacié szebb.” (Egész úton ezért fáj a szíve.)

1903. ápr[ilis] 23. Csütörtök. A „nagyságos főig[azgató] úr” látogatásait megkezdé, ma volt benn latinon és hittanon. A Sallustiusból ő szólított föl. Öt-hat kaputot tudok a 124 cap.-ból. Épp a 11.-et tudtam.

1903. ápr[ilis] 24. Péntek. Ma történelemórán volt benn, feleltem: jól.

1903. ápr[ilis] 25. Szombat. Búzaszentelési nap. Künn szerencsétlenség történt. Egy kocsiba fogott két ló gazda nélkül, vadul vágatott a processziós nép közé, hátul kapván őket. Szét nem bírtak szaladni az emberek, s vagy tízet legázolt közülök a két ló, meg az utánnok gyufaskatulyaként ugrándozó nehéz kocsí, míg megállíthatták. Láttam.

1903. ápr[ilis] 27. Hétfő. Ma rajzoltam, t[udni]i[llik] pályázok a *Zászlónk* ifjúsági lap címlappályázatára.⁵²¹

1903. május 3. Vasárnap. Melegednek a napok – mint már nekem ezt teszik 16 év óta – most 17.-szer. A szomszéd házakat éppen olyan szép sárgán világítja meg a nap, a villamoskocsi üresen szalad el, s az emberek lézengenek a két órás melegben dolgukra. A kék ég megint mosolyog rám, néhány felhővel a képén... Eszembe jut az az idő, mikor még villamosnak itt nyoma sem volt, a sarkon túl sok földszintes ház állott, az utca nem aszfaltos, hanem téglázott volt, s az árnyék tán hűvösebb volt valamivel, meg a kék szín is másformán nézett ki... Én meg dajkám szoknyájába kapaszkodva sétáltam. Sokáig nem gondoltam ezekre, azután ma eszembe jutottak, ahogy Berzsenyiről írtam magyardolgozatot, s olvastam a fölséges *A magyarokhoz*, hirtelen eszembe villant, hogy az az agyvelő már por, amelyik ezeket elgondolta, a kéz is por, amelyik leírta. Vagy talán nem agyvelő gondolta el, hanem lélek, amelyik örökké él. Örökké. Az idő gyorsan múlik. Kérlelhetlenül. Nem vagyok már gondtalan, tudatlan, csak fáradtságot és fájdalmat, örömet és némi állati szeretet érző gyermek. Édesanyám – kinek képe, jószágos sápadt arca fekete hajával – sokszor nagyon világosan vonul át az agyamon, mint egy olajfestményen, úgy áll előttem: a szombat délelőttön hármunkat, engem, Dezsőt, s Etelkát imádkoztat; az egyszerű hálószoba félig bespalettázva (most ebédlő), csak ott a nagy széknél világít erősebben a nap: a sárga rolettnin keresztül reánk, arrébb a szalomban (a tisztaszoba – mondtuk akkor) sötétség van, csak mikor az iroda nyílik, s jön be édesapánk (30 éves, szépszakállú és jószagú úriember), ki engem, s mindannyiunkat szeret, mert hisz apánk: meg is ölel, s megcsókol. S négyen

⁵²¹ Az 59 beérkezett pályamű közül Csáth rajzát a 15. helyre sorolták, és a következő bírálattal írták róla: „*Szeretem a vonalakat. Szecessziós. Fölfogása költőien ideális. Kivitel erőltetett. Kerete túl erős és nem szép. Mi is szeretjük a vonalakat, de csak a szépeket.* – Szerző: ifj. Brenner József, a szabadkai főgimn. VII. o. tan. – Láttá: Kuluncsics Pál hittanár.” (*Zászlónk*, 1902. május 15., „Fakadó rügyek” melléklet, II. oldal.)

imádkozunk, s a szoba templom. Nyájas kép. Azután beadnak az első elembé, s nekem nem kell imádkozni testvéreimmel (mert én már az iskolában imádkoztam), amiért is büszkén lépegetek, aránytalan nagybűbájos tudatában. Anyika meg szelíden imádkoztatja a másik kettőt. Majd cseng a szoba a játéktól, szaladástól. A kis padban ólomkatonák, korpabélű babák rontatnak el, visszafojtott lélegzet és kíváncsi pofák között.

Emlékszem, ilyenekben főszerepet vittem.

Ilonka és Laci (Istenem, szegény édes kishúgom) eltalálták ezt kland-flanda-klanda... stb. ad inf[initum]⁵²²... mint német beszédet.

Mekkorát nevettek ezen. S mi is, hogy mulattunk ezen az édes gyerekkorunkban. Ilonka borzasztóan tudott nevetni, szuggerálta magának, hátradőlt a fotelben, s nevetett: hogy nevéssen. Anyika később többször szigorúan rászólt:

- Ne nevéss, mint egy cseléd, vihogsz itt.
- De-hehee ... anyikám ... hehe ... mikor ... olyan ... jól mulatok, olyan ... nevésséges.

Az én gyerekkoromban inkább Mádival játszottam, míg Mádi fölfelé énvelem és lefelé Dezsővel közlekedtem. Eltaláltuk ezt: baltika, baltika ad inf[initum]. Neveztünk mi is. Hova múltak ez idők. Egészen máson nevettek. A lányokat megnézem, sőt meg is mozdul ott benn valami, talán szerettem is. Meghalt anyikám, Aranka, Ilonka, elmentek, s mi megyünk tovább, s elmaradozunk egymástól, ki itt, ki ott. Istenben nem tudok hinni.⁵²³ Sokszor úgy érzem, hogy agyam bomlani kezd a végtelenség, a halál gondolatánál, nemtörődömséget érzek, máskor szomorú vagyok, ezek azonban csak másodpercekre tartó impressziók. Mi lesz velem, lesz-e valami? Meddig maradunk együtt. Mi lesz testvéreimből, az édes Lacából, Etelkéből, Dezsőből, kinek úgy látszik, nincs semmihöz se tehetsége. Ki tudja? Menjünk az úton. Esményem: olyan festő lenni, mint Puvis de Chavannes Pierre, s jól van. Ez az irány, meg Nagy Sándoré egészen leköt, megtalálom-e itt magamat, vagy hiába is keresek. Mi lesz?

*

Ma Sipulusznak néhány remek novelláját olvastam.

⁵²² A végtelenségig.

⁵²³ Csáth saját lábjegyzete: „Ha egy az isten, egyéniség-e?”